Plagiaataffaire Guttenberg sensatie voor academici

Reconstructie van de heibel om een wetenschappelijke misstap

Achtergrond - 3 maart 2011

De plagiaataffaire rond de Duitse defensieminister Zu Guttenberg heeft de wetenschappelijke wereld in staat van opwinding gebracht. Hanco Jürgens, wetenschappelijk medewerker van het Duitsland Instituut volgde de academische reallife-soap op de voet en viel van de ene verbazing in de andere.

Terwijl de opstand in Libië een hoogtepunt bereikte en drie Duitse soldaten in Afghanistan sneuvelden was Duitsland in de ban van de plagiaataffaire van de populairste minister van het land. Karl-Theodor von und zu Guttenberg bleek een aanzienlijk deel van zijn proefschrift zonder bronvermelding te hebben overgenomen van anderen. Het is maar wat je belangrijk vindt. Toch is de affaire van groot belang voor het vertrouwen in de Duitse wetenschap en politiek. Ze geeft een goed beeld van de gepolitiseerde verhoudingen in Duitsland.

Het moet een sensationele ontdekking zijn geweest. De jonge hoogleraar in de rechten, Andreas Fischer-Lescano uit Bremen, was gevraagd om een recensie te schrijven van de dissertatie van Guttenberg, die door de Universiteit Bayreuth summa cum laude was beoordeeld. In zijn dissertatie vergelijkt Guttenberg de Amerikaanse omgang met de grondwet met de Europese debatten over het grondwettelijk verdrag.

Uit de opvallende stijlverschillen in het 475 pagina's tellende werk maakte hij op dat de politicus ook eigen lezingen had gebruikt. Maar via Google vond hij die passages terug op de site van de *Neue Zürcher Zeitung*! Fischer-Lescano's recensie in het tijdschrift *Kritische Justiz* was het begin van een mediahype. Er was een overzicht van zes pagina's geplagieerde tekst als bijlage toegevoegd.

Voorafgaand aan de publicatie lichtte de auteur de beide begeleiders van Guttenberg aan de Universiteit Bayreuth in. De *Süddeutsche Zeitung* vroeg de minister zelf om een reactie. Die reageerde schriftelijk: "Het verwijt dat mijn dissertatie plagiaat zou zijn is abstruus (gezocht)." Ook ontkende hij dat zijn medewerkers meegewerkt hebben aan de dissertatie. Guttenberg moet zich van meet af aan bewust zijn geweest van de juridische consequenties van zijn

uitspraken. Zijn woorden waren heel zorgvuldig gekozen. Inderdaad kan zijn dissertatie als geheel geen plagiaat genoemd worden en het woord abstruus klinkt goed maar zegt weinig. De vraag of hij zelf plagiaat heeft gepleegd ging hij zorgvuldig uit de weg.

De affaire werd al snel gepolitiseerd. Fischer-Lescano werd afgeschilderd als een linkse professor die uit was op de val van de minister. Vooral de krant*Bild* ging pal achter de populaire minister staan. Aan de andere kant werd de Universiteit Bayreuth neergezet als een CSU-bolwerk met nauwe banden met de rijke familie Guttenberg.

Steeds meer passages

De *Süddeutsche Zeitung* vond al snel veel meer overgeschreven stukken tekst. Zelfs de openingsalinea van de inleiding bleek afkomstig van de *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Guttenberg had ook een masterscriptie van een studente voor eigen doeleinden gebruikt. En *Der Spiegel* onthulde dat Guttenberg een tekst van tien pagina's, geschreven door een medewerker van het wetenschappelijk bureau van de Bondsdag, zonder bronvermelding had verwerkt in zijn boek. Op een speciale Wiki-pagina kon iedereen meedoen met de zoektocht naar overgenomen teksten. Op 270 pagina's werd een vorm van plagiaat geconstateerd. Ongeveer 20 procent van de gehele tekst zou zijn gekopieerd.

Vaak zijn de passages hier en daar licht aangepast. Bij een eerdere zaak werden juist de lichte aanpassingen als bewijs gezien voor het bewust plagiëren; dan kan het geen ongelukje meer zijn. Hier is dus sprake van een zeer uitzonderlijke wanprestatie (het woord fraude wordt in de media zorgvuldig vermeden). Elke student zou onmiddellijk van de opleiding zijn verwijderd.

Tegenoffensief

Omdat Guttenberg gezichtsbepalend was voor het kabinet - hij was populairder dan Angela Merkel - was een tegenoffensief te verwachten. De jonge minister werd gesteund door Merkel die stelde dat ze hem gevraagd had als minister, niet als wetenschappelijk assistent. Als minister doet hij het uitstekend; over zijn dissertatie moest de Universiteit Bayreuth maar oordelen. Karl-Theodor zelf probeerde tevergeefs het tij te keren. Op vrijdag 18 februari gaf hij in een haastig belegde persconferentie te kennen dat: "er nooit bewust misleid is of een rechthebbende auteur niet herkenbaar is weergegeven". Hijzelf zou de titel doctor niet meer voeren totdat alles was opgehelderd. Na het weekend verdedigde hij zich in de Bondsdag. Hij had de dissertatie nog eens goed bekeken en had vastgesteld hoe juist zijn besluit was geweest om zijn titel niet meer te voeren. Hij had zwaarwegende fouten gevonden en daarom besloten zelf de titel terug te

geven aan de universiteit (iets wat onmogelijk is, de universiteit bepaalt wie doctor wordt en wie niet).

Het mocht allemaal niet baten. De Universiteit Bayreuth kwam onder vuur te liggen toen ze Guttenberg snel de titel ontnam, zonder diepgravend onderzoek te doen. Twintigduizend wetenschappers ondertekenden een brief aan Merkel waarin ze stelden dat het hier niet ging om een *Kavaliersdelict*. Ze verweten de bondskanselier alle jonge wetenschappers die zich wel aan de regels houden belachelijk te maken. Toen ook CDU'ers zich kritisch uitlieten over Guttenbergs proefschrift kon aftreden niet meer uitblijven.

Droomopvolger

Merkel verloor hiermee een aansprekend boegbeeld van de coalitie. Guttenberg leek in de wieg gelegd te zijn om de eerste Beierse kanselier van de Bondsrepubliek te worden. Die kans is nu verkeken. Omdat de affaire nog wel even zal na-ijlen in de media is het zelfs de vraag of de copy-paste baron gemakkelijk terugkeert in de politiek. Het geval Guttenberg krijgt nog veel media-aandacht als de Commissie voor zelfcontrole in de wetenschap van de Universiteit Bayreuth rapport opmaakt. De universiteit heeft er veel belang bij om de bezoedelde naam te zuiveren. Daarnaast zijn bij het gerechtshof in het Beierse stadje Hof en in Berlijn honderd aanklachten ingediend vanwege schending van het auteursrecht. Die worden in behandeling genomen als de onderzoekscommissie de ernst van de zaak heeft aangetoond.

Wil Guttenberg terugkeren in de politiek, dan heeft hij geen andere keus dan dekking te zoeken en de koude douche over zich heen te laten komen. In de Duitse politiek is terugkeer zeker niet onmogelijk. Ook oude kroonprinsen Franz Josef Strauß en Wolfgang Schäuble moesten hun ambt neerleggen; Strauß vanwege de Spiegelaffaire in 1962 en Schäuble vanwege de CDU-partijfinancieringsaffaire in 2000. Zij keerden beiden terug in de politiek, maar het hoogste ambt van kanselier was niet meer voor hen weggelegd.

Blijft de vraag hoe het zo ver heeft kunnen komen. Gezien zijn consequente verdediging kan Guttenberg geen naïviteit in de schoenen geschoven worden. Waarschijnlijk is de druk hem boven het hoofd gegroeid. Hij heeft zelf aangegeven dat hij het overzicht over de bronnen kwijt was. Voor een politieke carrière in de Bondsrepubliek is de doctorstitel een belangrijke pre. En die carrière kwam waarschijnlijk te vroeg voor de rising star die niet eens hoèft te werken voor zijn geld. Om alles toch voor elkaar te krijgen heeft hij mogelijk zijn toevlucht genomen in knip en plakwerk.

De blamage is het grootst voor zijn begeleiders, die blind waren voor de gebreken. Zij zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van proefschriften. Zijn - overigens goed aangeschreven - promotor Peter Häberle heeft nota bene dit jaar een boek gepubliceerd met adviezen aan jonge studenten en promovendi. De ironie van de geschiedenis wil ook dat Guttenbergs grootvader in de jaren zeventig een boek schreef getiteld 'Fußnoten', met voetnoten bij het persoonlijke leven van Karl-Theodor Freiherr von und zu Guttenberg senior.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel:
https://duitslandinstituut.nl/artikel/259/plagiaataffaire-guttenberg-sensatie-voor-academici